

GORNIŠTVO JE KULTURNI POJAV

MARJETA KERŠIČ-SVETEL

Zamisel, da bi oblikovali slovenski gorniški muzej, je stara skoraj toliko kot slovenska planinska organizacija. Razmišljanja in dogovori o takem muzeju se vlečejo in ponavljajo iz desetletja v desetletje, toda z izjemo vzorno urejene Triglavske muzejske zbirke do uresničenja te zamisli ni prišlo. Letos, ob stoletnici ustanovitve SPD, se je jasno pokazalo, da je stanje gradiva o preteklosti planinstva naravnost pereče. Arhivsko gradivo je razpršeno po najrazličnejših ustanovah in zasebnih zbirkah, deloma pa tudi uničeno (posebno usoden je bil požar na podstrešju barake v Likozarjevi ulici v Ljubljani, kjer je PZS hranila svoj arhiv, od katerega je ostalo bore malo).

Še huje je s predmeti, povezanimi s preteklostjo planinstva. Zbiranju so posvečala pozornost le redka planinska društva, predmeti so se ohranili le v zbirkah posameznih zasebnih zbiralcev, nad temi zbirkami pa ni nobenega pravega pregleda. Kar je ohranjenega, se je ohranilo bolj ali manj po naključju - to pa ni najboljše izhodišče za postavitve zbirke, ki naj bi na sodoben in strokovno ustrezen način prikazovala gorski svet in način življenja ljudi v njem ter njihov odnos do gorá v različnih zgodovinskih obdobjih.

MUZEJ V SAMOSTANU

Pogosto poudarjamo, da je planinstvo del narodove kulture. To seveda nesporno drži in tega se (bolj kot mi) zavedajo vsi »alpski« narodi, ki so večje ali manjše gorniške muzejske zbirke dobili že zdavnaj.

Naši sosedge Italijani imajo svoj gorniški muzej že od leta 1877. Zdaj je to največji tak muzej na svetu.

S turinskega griča Monte dei Capuccini se ob jasnem vremenu ponuja čudovit pogled na skoraj 500 km dolgo verigo Zahodnih Alp, ki se dviguje na obzorju nad mestom. Ni bilo naključje, da si je Italijanski alpinistični klub (CAI, Club Alpino Italiano) izbral prav nekdanji kapucinski samostan na tem griču nad Turinom za svoj muzej. Leta 1871 je cerkev samostan z vsem pripadajočim zemljiščem prepustila turinskemu mestnemu svetu, ta pa je leta 1874, ob desetletnici ustanovitve CAI, ustanovil v enem od stolpov observatorij za opazovanje gorá. Leta 1877 so odprli prvo muzejsko zbirko, ki je sprva zajemala le predmete, pomembne za razvoj italijanske planinske organizacije. Zani-

Pogled na Alpe z Monte dei Capuccini

manje javnosti pa je bilo veliko in zbirka se je iz leta v leto širila. Turinski mestni svet je oblikoval poseben finančni sklad, ki je skupaj s CAI finančno podpril delo muzeja.

Veliko prelomnico je pomenilo darilo **Luigija Savojskega**, vojvode Abruzzija, ki je leta 1901 muzeju podaril svojo veliko zbirko in zelo izdatno finančno dotacijo, kar je omogočilo znatno širitev delovanja muzeja.

OPREMA OD ANTIKE DALJE

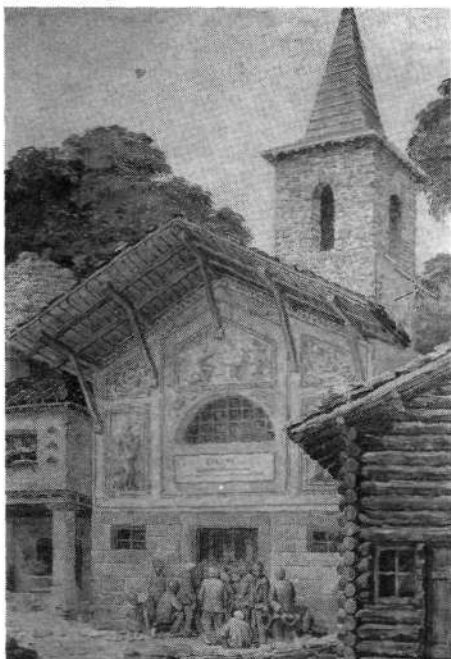
V šestdesetih letih je muzej dobil stalno finančno podporo turinskega Rotary kluba, pokrajinskih vlad Turina, Piemonta in Aoste, mnogih podjetij in bank in tako si obiskovalec danes lahko stalno zbirko ogleda kar v 39 dvoranah nekdanjega samostana, muzej pa s svojo res razvejano dejavnostjo obravnava prav vsa področja človekovega bivanja v gorskem svetu. Pred obiskovalcem muzej razgrinja zelo široko paleto tem, od zgodovine alpinizma do geologije, od etnologije italijanskih gorskih pokrajin do zbirk neevropskih gorskih ljudstev. Razumljivo je, da je težišče na vsem, kar je povezano z razvojem načina življenja ljudi v

gorskem svetu Italije, vendar pa muzej s svojo dejavnostjo posega daleč izven tega okvira.

Muzej ima 20 stalno zaposlenih sodelavcev, občasno pa s to ustanovo sodeluje cela kopica strokovnjakov od arheologov, botanikov, geologov, arhitektov, zgodovinarjev in etnologov do geofizikov in strokovnjakov za informatiko. Muzej se namreč ukvarja z na moč različnimi temami: zgodovinskim razvojem planinske obutve (pri čemer se zgodba začne s sandalami rimskih legionarjev, ki so jih uporabljali za korakanje čez visoke alpske prelaze), razvojem kmetijskih tehnik v gorskem svetu, načini gradnje gorskih cest, prehrano v gorah, s spremembami visokogorskih ledenikov, ekološkimi problemi trekinškega turizma... in še marsikaj bi lahko naštel. O posameznih temah prirejajo občasne razstave, zelo bogata pa je tudi založniška dejavnost muzeja.

Pri tem muzeju nikakor ne gre za kopičenje starih predmetov, na katerih bi se neusmiljeno nabiral prah, ampak za sodobno, zelo živo ustanovo, v kateri se neprestano dogaja kaj zanimivega. Med najbolj obiskanimi so prireditve, ki jih organizira filmski oddelek muzeja. V njihovi zbirki je shranjenih na stotine filmov in TV oddaj o gorah, od prvega filma, ki so ga kdajkoli posneli v gorah (Cervin iz leta 1911) pa do najnovejših filmov - od najkrajših, med katere uvrščajo tudi TV reklame z vsega sveta, ki kakorkoli vključujejo gorski svet, pa do celovečernih igranih filmov. Vse leto potekajo občasne projekcije, ki jim nikoli ne manjka gledalcev.

Slika iz turinskega planinskega muzeja: alpska vasica iz začetka stoletja

Lesen model v muzeju: stara tehnika plezanja in varovanja

Celotno prvo nadstropje muzeja je posvečeno alpinizmu v najširšem smislu, pa tudi nekatere druge športne dejavnosti, ki se odvijajo v gorskem svetu, so mu postavili ob bok. Tu lahko vidimo staro plezalno opremo, pa tudi tehnike gibanja v gorah, ki so jih uporabljali v posameznih obdobjih, razvoj posameznih delov opreme, bivakov, planinskih zavetišč in postojank, skratka - če si filmski režiser zaželi v svojem filmu prikazati, kakšno je bilo plezanje v začetku našega stoletja, mu takoj lahko postrežejo z zelo natančnimi podatki in mu pokažejo tudi originalno opremo iz tistega časa.

V tem delu muzeja smo nekako prisotni tudi Slovenci. V zbirki smuči lahko vidimo tudi par Elanovih smuči iz osemdesetih let, poglavitni del gradiva (zlasti slikovnega) speleološke zbirke pa je nastal na slovenskem krasu (pri čemer je »paradni konj« zbirke speleologija Postojnske jame).

ZAČETEK S SKROMNIMI SREDSTVI

Muzeju je priključena še ena pomembna ustanova CAI, Italijanski dokumentacijski center za izvenevropski alpinizem (CISDAE - Centro Italiano Studio Documentazione Alpinismo Extraeuropeo). Tu so zbrani izčrpani podatki o vseh italijanskih alpinističnih odpravah v neevropska gorstva, v zadnjem času pa se trudijo, da bi postali center takih podatkov za ves svet. Podatke o slovenskih vzponih zunaj Evrope jim tekoče posreduje **Franci Savenc**. Tu je mo-

goče dobiti podatke o posameznih alpinistih, o posameznih gorah, stenah, smereh, pa tudi o trenutnih okoliščinah, ki bi lahko vplivale na delovanje morebitne odprave (ekološki pogoji, cene, politični položaj in podobno). Prek računalniškega sistema so povezani s podobnimi bazami podatkov po vsem svetu.

Glede na to, da PZS še ni vrgla puške v koruzo, in glede na zadnje pogovore z občino Jesenice in domačini v Mojstrani, ki skrbijo za Triglavsko zbirko, bi veljalo temeljito razmisliti, kakšen gorniški muzej si pravzaprav želimo. Da je tudi s skromnimi finančnimi možnostmi mogoče ustvariti sodobno, strokovno ustrezno in zanimivo muzejsko zbirko, nam dokazuje Kobariški muzej. Dokazuje tudi, da je pravilno zastavljeno delo takšne ustanove lahko tudi komercialno uspešno. Tako obsežne ustanove, kot je Italijanski narodni muzej gornišva, Slovenci zlepa ne bomo imeli. Dobro pa bi bilo, če bi se zgledovali po načinu, kako naši sosede gornišvo obravnavajo: kot del narodove kulture, kot del načina življenja ljudi, vezan na določeno naravno okolje.

Ne le, da sodijo slovenski alpinisti že nekaj časa v svetovni vrh, tudi naše kulturno izročilo alpskega prostora je izjemno bogato, da o naravnih bogastvih naših gorā niti ne govorimo. Vse to si zasluži pozornost in nas lahko predstavlja tudi navzven.

Turinski gorniški muzej ima vsako leto 60 do 70.000 obiskovalcev, tako ali drugače pa je muzej udeležen še v desetinah prireditev po vsej Italiji od potujočih razstav do video-projekcij, predavanj, televizijskih in radijskih oddaj, celo tekmovanj v športnem plezanju (kjer strokovnjaki muzeja z veseljem pomagajo organizirati prikaz starih plezalnih tehnik, pri čemer se gledalci seveda imenitno zabavajo). Direktor muzeja **Aldo Audisio** se čvrsto drži stališča, da je gornišvo predvsem kulturni pojav, vpet v utrip vsakodnevnega življenja.

Tako je zastavljena vsa dejavnost muzeja, ki je prav zato zares vreden ogleda. Česa podobnega bi si, pa čeprav v manjšem obsegu, gotovo želeli tudi pri nas.

PREČENJE OSTENJA VELIKE MOJSTROVKE IN TRAVNIKA

UROŠEVE POLICE IZ LETA 1940

UROŠ ŽUPANČIČ

*V prejšnji (majski) številki Planinskega vestnika smo napisali, da bomo na straneh tega glasila ob vsem drugem začeli razkrivati tabuje, ki so bili doslej »svete krave« našega planinstva. Še preden je letošnja majska številka PV izšla, nam je **Martin Šolar** z Bleda poslal (doslej verjetno še neobjavljeno) reportažo o enem od velikih podvigov slovenskega alpinizma do začetka druge svetovne vojne, ki jo je spisal **Uroš Župančič**, za marsikoga sporna osebnost slovenskega alpinizma: ohranil je nekatere prijatelje, velik del »uradnega« slovenskega planinstva pa ga v slovensko gorniško zgodovino ni zapisal s prav lepimi besedami in črkami, čeprav je bil Uroš velik slovenski plezalec.*

Takole v spremnem pismu piše Marjan Šolar: »Bliža se obletnica smrti Uroša Župančiča (31. maja 1992).

*O Urošu posebno zadnje leto zelo veliko premišljam in **Dušan Vodeb** iz Maribora mi pri tem veliko pomaga. Prepričan sem, da je lik Uroša kot človeka, gornika, esteta, Ratečana, Skalaša in reševalca premalo obeležen.*

*Pod roke mi je prišel originalni Urošev opis prečenja Mojstrovke in Travnika v letu 1940, ki ga je opravil skupaj z **Miranom Cizljem** in **Dušanom Vodebom**. Zdi se mi, da je med nje-*

govimi številnimi pisanji v vsem najbolj njegov, resnično Urošev.

Z Dušanom Vodebom sva mnenja in želiva, da bi ta opis za obletnico Uroševe smrti našel mesto v Planinskem vestniku. Po izjavi D. Vodeba menda še ni bil nikjer objavljen. Tudi opisano prečenje zelo dolgo ni bilo ponovljeno. Uroš sam me je pred leti priganjal v ponovitev. V knjižici »Plezalni vzponi - Vzhodne Julijske Alpe« je to prečenje na strani 168 opisano s skupimi šestimi vrsticami.

V opisu je podčrtanih nekaj stavkov, ki so edinstveno samo Uroševi. Prepričan sem, da ga je, Uroša namreč, pri sestavljanju tega opisa motivirala bližina rojstnih Rateč ter prijateljstvo do Dušana Vodeba in Mirana Cizlja. Prav z objavo tega zapisa pa bi se Dušanu Vodebu slovenska planinska javnost lahko opravičila za spodrsrlaj, da v knjigi »Stoletje v gorah« sploh ni omenjen kot Urošev prijatelj in splezalec. Menim tudi, da bi bilo v uvodniku treba izreči ostro obsodbo tistim, ki so razbili spominsko ploščo Miranu Cizlju v Martuljku.

Datuma na tem izvirnem zapisu Uroša Župančiča ni. Smatram pa, da je nastal okoli leta 1965, torej v času Uroševega treznega umika iz sveta težavnega plezanja v svet spominov na to in na pota, ki jih najlepše ponazarja njegova in Vodebova - kdor jo je v celoti doživel -